

Voltooid leven – enkele observaties bij een actueel debat

Het kan dit najaar niemand met ook maar enige interesse in de ethiek van de gezondheidszorg ontgaan zijn: de kabinetsreactie op het voltooid leven-rapport van de commissie van wijzen onder leiding van Paul Schnabel en het daarop volgende Kamerdebat. Terwijl de adviescommissie concludeert dat het huidige wettelijke kader voldoende ruimte biedt voor mensen die hun leven voltooid achten, stelt het kabinet vast dat er een groep mensen met een stervenswens is die buiten de criteria van de euthanasiewet valt. Het gaat om mensen die hun leven voltooid vinden, zonder dat het lijden een medische grondslag heeft. Het kabinet concludeert:

“Wij zijn als kabinet van mening dat bij mensen met een voltooid leven het uitgangspunt voor hun vraag om hulp bij zelfdoding hun recht op autonomie is. Wij hechten er waarde aan dat mensen dit recht kunnen uitoefenen, ook als dit gebeurt in de context van hulp bij zelfdoding. Wij zijn van mening dat dit alleen kan in een zorgvuldige procedure die transparant en toetsbaar is, waarmee de veiligheid is gewaarborgd.”

Dat het bij het Kamerdebat over het kabinetsstandpunt om een politiek en maatschappelijk thema van groot belang wordt alleen al duidelijk door de aanwezigheid van parlementariërs: 138 van de 150 Kamerleden waren erbij. De Minister weerde de kritische vragen en tegengeluiden vakkundig af en herhaalde het standpunt dat het kabinet na “een intern proces” van zeven maanden heeft ingenomen: er zou een aanvullend wettelijk kader moeten komen voor mensen met een voltooid leven dat naast de huidige euthanasiewet geplaatst moet worden. Er is veel te zeggen over de kabinetsbrief en het Kamerdebat. Dat is ook gedaan; de opinies vlogen in het rond op televisie en radio, via allerhande social media en in de kranten. Drie observaties.

Volgens het CBS sterven er in Nederland jaarlijks zo’n 135.000 mensen. In 2015 gebeurde dat bij iets meer dan 5500 mensen door euthanasie of hulp bij zelfdoding. Hoewel precieze cijfers niet beschikbaar zijn (Adviescommissie Voltooid leven, p.110), is de groep mensen die centraal stond in het debat dat 138 Tweede Kamerleden aan hun zetel gekluisterd hield waarschijnlijk klein. Dat heeft op zijn minst iets paradoxaals: zoveel politieke denkkraft voor een relatief kleine groep burgers.

Maar – en dat is observatie twee – er staat ook wel iets op het spel. Dat is de vraag hoe we in een hoogtechnologische, geïndividualiseerde en welvarende samenleving moeten omgaan met ouderdom, aftakeling en eindigheid. Dat dit voor de geneeskunde verre van eenvoudig is, maakt de Amerikaanse

chirurg Atul Gawande op innemende wijze inzichtelijk in een recente bestseller. Medici zijn veelal gericht op gezondheid en overleven maar zien betekenisvragen rond menselijk welzijn over het hoofd, concludeert hij. In een zowel onthutsend als verhelderend boek beschrijft en duidt onderzoeker Els van Wijngaarden de ervaringen van mensen die hun leven voltooid achten. Evenals Gawande wijst zij op de geringe maatschappelijke ruimte voor betekenisvragen ten aanzien van kwetsbaarheid, onmacht en lijden. Het debat over voltooid leven raakt de grondslagen van onze moderne samenleving. Tot slot de internationale dimensie. Daags na de Kabinetsreactie ontving ik een e-mail van een bevriende Finse hospice-arts. Hij doet in zijn land verwoede pogingen om – via symposia, onderzoek en scholingen – het debat over de rol van medici aan het levenseinde open te breken. “Helping old people who are tired of living to die?” Hoe moet ik dat nu weer uitleggen aan mijn collega’s, mailde hij. Enigszins verontwaardigd: “The latest news do [sic] not make my job easier trying to promote end of life care and assisted dying.” In deze TGE staan we stil bij een andere internationale kant van voltooid leven. Martin Buijsen legt hulp bij zelfdoding bij een voltooid leven langs de mensenrechtelijke meetlat. Een positieve staatsverplichting om een waardige zelfdoding te faciliteren is er niet, stelt hij. Maar als een staat kan garanderen dat een individueel besluit tot zelfdoding uit vrije wil is genomen, dan werpt het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens geen drempel op.

Gert Olthuis

Hoofdredactie.TGE@gmail.com

Literatuur

Adviescommissie Voltooid Leven. Voltooid leven. Over hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten. Den Haag, januari 2016.

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/levenseinde-en-euthanasie/inhoud/commissie-voltooid-leven>

Gawande A. Sterfelijk zijn. Geneeskunde en wat er uiteindelijk toe doet. Amsterdam: Uitgeverij Nieuwezijds, 2015.

Kabinetsreactie en visie voltooid leven. Den Haag, 12 oktober 2016. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/10/12/kamerbrief-over-kabinetsreactie-en-visie-voltooid-leven>

Tweede Kamer, 14de vergadering. Den Haag, 26 oktober 2016. <https://www.tweedekamer.nl/nieuws/kamernieuws/debat-over-kwestie-voltooid-leven>

Van Wijngaarden E. Voltooid leven. Over leven en willen sterven. Amsterdam: Atlas Contact, 2016.